

GERMANIA Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΤΑΓΩΝ¹

Ursula και Wolfgang Apitzsch*

Ο Franz Steinkühler, ο επικεφαλής του συνδικάτου *IG-Metall* (που αυτοαποκαλείται με περηφάνια το μεγαλύτερο συνδικάτο στον κόσμο), οργάνωσε το 1988 μια σειρά «συνεδρίων του μέλλοντος» στις κοσμικές αίθουσες του ξενοδοχείου Sheraton του αεροδρομίου της Φρανκφούρτης και συγκέντρωσε γύρω του την αφρόρεμα των «διανοουμένων».

Μια κατάσταση κρίσης

Σήμερα, το 1995, η ανάμνηση αυτών των λαμπρών εκδηλώσεων γεννά στους διανοούμενους, καθώς και στους επικεφαλής των συνδικάτων, νοσταλγία ανάμεικτη με αίσθημα ντροπής. Νοσταλγία για την άνετη και προστατευμένη ζωή των δυτικογερμανικών εργατικών κινημάτων, στην οποία έθεσε βίαιο τέρμα η γερμανική ενοποίηση, αίσθημα ντροπής λόγω της ανάμνησης μιας ελάχιστα τελεσφόρας συνάντησης μεταξύ των συνδικάτων και της inteligenτίας, αν αναλογιστούμε ότι η πολιτική ρήξη που συνδέθηκε με την ένωση, αδιανόητη ακόμα το 1988, επέφερε μια πρωτοφανή καταστροφή για τα συνδικάτα όπως και για τους διανοούμενους, της οποίας οφείλουμε σήμερα να κάνουμε τον απολογισμό. Τα γερμανικά συνδικάτα βρίσκονται αντιμέτωπα με τη μεγαλύτερη κρίση –όχι μόνο ιδεολογική, αλλά κυρίως υλική– από όσες αντιμετώπισαν μετά το 1945. Μετά την ευφορία που προκάλεσε σε ένα πρώτο στάδιο η συρροή νέων ανατολικογερμανικών μελών ακολουθήσαν εδώ και πολύ καιρό καταστροφικές συνέπειες: σφάλματα σχεδιασμού και ατυχείς επενδύσεις λίγο έλειψε να προκαλέσουν την κατάργηση ορισμένων συνδικάτων και να βυθίσουν ολόκληρη τη γερμανική συνδικαλιστική ένωση (DGB) σε μια οικονομική κρίση μεγάλης έκτασης. Στην Ανατολική Γερμανία, η αύξηση των μελών ακολουθήθηκε άμεσα, μετά το 1992, από ένα κύμα ακύρωσης των συμμετοχών. Ακόμα πιο σοβαρό είναι ότι αυτό το κύμα άρνησης των συνδικάτων δεν έπληξε μόνο τα νέα Länder αλλά και τα πα-

λαιά. Μια έκθεση του αριθμού των μελών κατά τον Ιούνιο του 1994 έδειχνε ότι ανάμεσα στα τέλη του 1991 και τα μέσα του 1994 η αποχώρηση των μελών έφτασε το 36,8% (!) στα νέα Länder και το 2% στα παλαιά². Ο Klaus Löhrein, ο κύριος εισηγητής της Οργάνωσης της ομοσπονδιακής επιτροπής του DGB στο Ντύσσελτορφ, παρατήρησε με σαρκαστικό τόνο ότι στην πραγματικότητα η κατάσταση ήταν ακόμα πιο δραματική, μια και «στα νέα Länder, ο αριθμός των ανέργων που είχαν δικαίωμα βοήθειας από τη συνδικαλιστική οργάνωση ήταν υπερβολικά υψηλός»³. Άλλωστε τα συνδικάτα γνωρίζουν πολύ καλά ότι αυτή η αποχώρηση είναι σύμπτωμα μιας πολύ βαθύτερης κρίσης: ο αριθμός των συνδικάτων μειώνεται πιθανώς λιγότερο από το βιοτικό επίπεδο των ενεργών μελών της παλαιάς Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας, της Δυτικής Γερμανίας⁴.

Η χρεοκοπία των διανοουμένων την επαύριον της ενοποίησης απηχείται ευρέως στις πολιτιστικές στήλες των γερμανικών εφημερίδων μέχρι τη συζήτηση γύρω από το τελευταίο μυθιστόρημα του Günter Grass, και κυρίως δίνει λαβή για μια ατελείωτη αυτοκριτική της γερμανικής διανόησης, η οποία συνεχίζει έτσι μια παλαιά παράδοση. Το ουσιώδες αυτής της κριτικής δεν αναφέρεται μόνο στις πολιτικές και κοινωνικές στρατηγικές της καθαυτό αριστεράς⁵, αλλά κυρίως στο πολιτικό σχέδιο της σοσιαλδημοκρατίας κατά τα τελευταία χρόνια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας (της Δύσης), το οποίο μέμφονται για «ηδονισμό»⁶. Συνδέεται με ονόματα όπως του Oskar Lafontaine ή του Björn Engholm, αλλά επίσης και του Franz Steinkühler, του επικεφαλής των συνδικάτων. Αν αυτή η εικόνα, διανοητικά λαμπρή και ιδιαίτερα σεβαστή, των συνδικαλιστών ως διευθυντών επιχειρήσεων παραμερίστηκε από τη γερμανική πολιτική σκηνή χωρίς άλλες διαδικασίες, αναμφίβολα είναι γιατί το ύψος ζωής και τα σχέδια αυτού του ηγέτη συνδικαλιστή ενσάρκωναν μάλλον –αν και η χρηματιστηριακή κερδοσκοπία που του κόστισε πολλές επικρίσεις δεν κρίθηκε άξια διώξεων από το RFA— το ιδεώδες ενός μεγάλου μάντζερ της γερμανικής οικονομίας παρά ενός μέλους της παραδοσιακής εργατικής τάξης, από την οποία προέρχεται. Μέσα στο ολοένα πιο προβληματικό πλαίσιο του αγώνα για την ενοποίηση των συνδικάτων μετά τη γερμανική ενοποίηση, μια τέτοια προσωπικότητα δεν έδειχνε να στέκει καλά στα πόδια της.

Είναι εκπληκτικό το γεγονός ότι ένα θέμα δεν θίχτηκε στις πολυάριθμες

αυτοκριτικές τόσο των συνδικάτων όσο και της γερμανικής διανόησης: άραγε η (αναμφίβολα αναπόδραστη) καταστροφή των γερμανικών συνδικάτων εξαιτίας της ενοποίησης δεν συνδέεται με την ειδική σχέση που έχουν οι διανοούμενοι και τα συνδικάτα με το RFA;

Οι διανοούμενοι εγγυώνται την απαγόρευση μιας πολιτικής οπισθοχώρησης

Η πολιτική συνείδηση του δικαίου και του μη δικαίου –ακριβώς όπως η συνείδηση των δικαιωμάτων της ομάδας, που είναι καρπός μιας συλλογικής κατάκτησης– δεν είναι a priori δεδομένη: είναι ιστορικό αποτέλεσμα διαδικασιών κοινωνικού προσδιορισμού⁷. Οι συνθήκες εμφάνισης αυτών των συνθηκών προσδιορισμού δεν ανάγονται ούτε σε έναν ορισμένο τύπο διαμόρφωσης, ούτε σε μια συλλογική εμπειρία, αλλά συνδέονται με ένα ιδιαίτερο ιστορικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο η κοινωνική αρεμοδιότητα ορισμένων ατόμων μπορεί να σφυρηλατηθεί μέσα στη σύγκρουση με την παράδοση η οποία ενσαρκώνεται στον υπάρχοντα δικαστικό μηχανισμό⁸. Οι γερμανοί διανοούμενοι, κατά πρώτο λόγο συγγραφείς σαν τον Heinrich Böll και τον Günter Grass, αργότερα πολιτιολόγοι και φιλόσοφοι σαν τον Wolfgang Abendroth, τον Jürgen Habermas και τον Oskar Negt έπαιξαν αναμφίβολα αποφασιστικό ρόλο ως εγυητές στην «απαγόρευση υποτροπής» (regressverbot) που επιβλήθηκε από φόβο για την αναβίωση της ναζιστικής βαρβαρότητας. Στα τέλη της δεκαετίας του '80, λίγο πριν από τη γερμανική ενοποίηση, ο Oskar Negt δεν έπαυε να βεβαιώνει ότι η συνείδηση των δικαιωμάτων που κατακτήθηκαν στη διάρκεια της ιστορίας και είναι «ιστορικά εφικτά» –μη εξαχρονμένου του κόσμου της εργασίας και ιδιαίτερα των συνδικάτων–, «ολοένα και περισσότερο ήταν αναγκασμένη να βρει ένα ηθικό θεμέλιο στη δημόσια συζήτηση. Το ατλό γεγονός ότι τα δικαιώματα ήταν αντικείμενο ιστορικής πάλης δεν συνιστούσε επαρκές κίνητρο για να τα υπερασπίσει κανείς. Θα πρέπει μάλλον να βρουν τη νομιμοποίησή τους στη δυναμική χειραφέτησή τους και να μπορέσουν να αποτελέσουν αντικείμενο μιας δημόσιας αναγνώρισης»⁹. Συνοπτικά μπορούμε να πούμε παρά ταύτα ότι η κοινωνική γνώση και η κοινωνική λειτουργία των «ηθικολόγων διανοουμένων» που πήραν το μέρος της πολιτικής απαγόρευσης της υποτροπής και υπερασπίστηκαν τα κεκτημένα δικαιώματα, έχασαν πολλή από τη σημασία τους την επαύριον της γερμανικής

ενοποίησης. Κατά τη γνώμη μας, αυτή η εξέλιξη συνδέεται στενά με τις οικονομικές συνθήκες αυτής της ενοποίησης και με το ρόλο που έπαιξαν τα συνδικάτα μέσα σ' αυτή.

Η πραγματικότητα της Ανατολικής Γερμανίας

Αν ρωτήσουμε τους απασχολούμενους στις ανατολικογερμανικές επιχειρήσεις που λειτουργούν ακόμα και κείνους που είναι άνεργοι λόγω της πτώσης του καθεστώτος, διαπιστώνουμε ότι εκείνοι που είναι μέλη των εργοστασιακών συμβουλίων ή οι εκπρόσωποι που επανεξελέγησαν άμεσα δεν πιστεύουν ότι η αποτυχία του κομμουνιστικού καθεστώτος οφείλεται σε έναν ξεσηκωμό ή σε μια επανάσταση, αλλά απλούστατα και τετριμμένα σε μια αποτυχία, σε μια οικονομική χρεοκοπία του συστήματος. Αυτό δεν ήταν σε θέση πλέον να πληρώσει τους «μισθούς», τα ανώτερα στελέχη και η ελίτ της διεύθυνσης δεν απολάμβαναν πλέον την εύνοια και τα πλεονεκτήματα που τους είχαν υποσχεθεί, η κατα-

στολή –προορισμένη να προλαμβάνει τη δυσαρέσκεια– ήταν ολοένα και πιο έντονη και, τελικά, η Κρατική Ασφάλεια είχε πεισθεί ότι η οικονομική παραγωγικότητα δεν αρκούσε πια για να προσφέρει προνόμια – τα οποία άλλωστε ελάχιστα διεκδικούνταν. Το σύστημα κατέρρευσε, «χρεοκόπησε». Είναι αυτονόητο ότι αυτή η εικόνα δίνει μόνο μια χονδροειδή παράσταση της πραγματικότητας, γιατί δεν λαμβάνει υπόψη της τις εξωπολιτικές επιδράσεις και τη σημαίνουσα δράση των ομάδων που αντιτάσσονταν από μακριά, αλλά πιο ριζικά στη διάρκεια των τελευταίων μηνών της ύπαρξης της RDA, στην ιδεολογία και τις κατευθυντήριες γραμμές του καθεστώτος. Συνολικά πάντως, η θέση της χρεοκοπίας, που επαναλαμβάνεται σήμερα στα συμβούλια πολυάριθμων επιχειρήσεων, ρίχνει το βάρος στο γεγονός ότι η RDA δεν είχε γνωρίσει –σε αντίθεση π.χ. με την Τσεχοσλοβακία– αντιπολιτευτικό κίνημα ικανό να επιβάλει τις απαιτήσεις του στην κυβέρνηση της RFA. Η τελευταία επέκτεινε την οικονομική και πολιτική της κυριαρχία στην περιοχή της παλαιάς RDA. Με τον «νόμο για την ιδιωτικοποίηση και την αναδιοργάνωση των λαϊκών αγαθών» (νόμος για τα Treuhand) έθεσε το σύνολο των αγαθών της RDA κάτω από την ευθύνη μιας χρεοκοπημένης διαχείρισης: της Treuhand¹⁰. Σύμφωνα με τη νομοθεσία για τις χρεοκοπίες, τα ποσοστά της αγοράς εργασίας επέτρεπαν να βεβαιώσουμε χωρίς υπερβολή ότι το ένα τέ-

ταρτο του ενεργού πληθυσμού –διαίτερα των γυναικών– βρισκόταν στο δρόμο. Τα αρχικά σχέδια του συνδικάτου της μεταλλουργικής βιομηχανίας που αφορούσαν την ιδιωτικοποίηση του ανατολικογερμανικού βιομηχανικού κεφαλαίου, που προέβλεπαν ότι οι μισθωτοί θα μπορούσαν να συμμετάσχουν στα κέρδη των επιχειρήσεων οι οποίες εξυγιάνθηκαν από την *Freuhand*¹¹, δεν οδήγησαν σε καμία συγκεκριμένη διεκδίκηση –χωρίς να μιλήσουμε για έμπρακτη εφαρμογή– σε κάποια από τις φάσεις της διαδικασίας ενοποίησης. Όλα τα άλλα συνδικάτα, όπως η DGB στο σύνολό της, αποφάσισαν εξαρχής να σεβαστούν την «κοινή διακήρυξη» της *Freuhand* και των συνδικάτων, που ανακοινώθηκε στις 13 Απριλίου 1991, και επιδοκίμαζε τη «ρύθμιση των χρεών» που είχαν αναφερθεί. Μπορούμε να πούμε ότι τα γερμανικά συνδικάτα συνέπηξαν ένα είδος πολιτικής ένωσης προς όφελος της γερμανικής ενοποίησης, με την απατηλή ελπίδα ότι η γερμανική ενοποίηση θα τους κόμιζε νέα μέλη και συνεπώς κάποιο οικονομικό κέρδος. Αλλά

η δυσaréσκεια των μελών τους στέρησε στη συνέχεια από κάθε περιθώριο ελιγμών. Η χρεοκοπία μιας ολόκληρης κοινωνίας αντανακλάται προφανώς στο σύνολο της τρέχουσας ζωής, στα παλαιά όσο και στα νέα *Länder*. Παρά την ενοποίηση του οικονομικού χώρου –και την αύξηση του κόστους ζωής που είναι επακόλουθο– η αγορά της εργασίας εξακολουθεί να είναι βαθύτατα διαιρεμένη, και οι αρχές του εργατικού δικαίου που ίσχυαν μέχρι τότε στην RFA ποδοπατήθηκαν βάνανσα. Αυτή η κατάσταση έγινε δεκτή –μη εξαιρουμένων των συνδικάτων– εν ονόματι της ανάπτυξης της Ανατολής, της ελπίδας να δουν αυτή τη μεταβατική περίοδο να ολοκληρώνεται στο προσεχές μέλλον, με την προοπτική μιας εξίσωσης του βιοτικού επιπέδου.

Ο κίνδυνος θα ήταν οι έμπρακτες κοινωνικές διαφορές που γεννήθηκαν από την ενοποίηση να οδηγήσουν στην καθιέρωση των διαφορών νομικής και δικαστικής αντιμετώπισης των πολιτών σε συνάρτηση με την κοινωνική τους προέλευση, και οι κοινωνικές όσο και πολιτικές κατακτήσεις της ομοσπονδιακής Γερμανίας να διαγραφούν εν ονόματι μιας ιδεολογίας της «κατάστασης κρίσης». Αυτή η εξέλιξη γίνεται οχληρή στο βαθμό που η βαθιά κρίση διάβρωσης της κοινωνίας δεν υποκινεί –όπως συνέβαινε στην παλαιά ομοσπονδιακή Δημοκρατία– μια επανεξέταση των καθημερινών και παραδοσιακών πολιτισμικών δεδομένων αλλά μάλλον, μαζί με την εξαφάνιση της παλαιάς RDA, μια απώθηση των κατακτημένων δικαιωμάτων¹².

Μια νέα intelιγκέντσια στη χώρα των Μανδαρίνων;

Μετά την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και τη «νίκη της Δύσης», την οποία η αριστερά έπρεπε να λάβει υπόψη της¹³, οι προσκειμένοι στα συνδικάτα διανοούμενοι συμφωνούν ότι δεν μπορούμε πια να αρκεστούμε στην πολιτική της παραδοσιακής αριστεράς, ούτε στη

διακήρυξη του εκσυγχρονισμού. Πέρα όμως από αυτή την αντίθεση είναι αξιοσημείωτο ότι οι συγκεκριμένες πολιτικές προτάσεις είναι εκπληκτικά άτολμες. Ανάμεσα στους υποστηρικτές του εκσυγχρονισμού, εκείνοι που άλλοτε επέκριναν τα συνδικάτα συμβιβάζονται με την προοπτική ενός νέου μέσου όρου ανάμεσα στη λογική του κεφαλαίου και την επιστροφή των συνδικάτων στην ιδεολογία, χρησιμοποιώντας ευφημισμό όταν επικαλούνται τις εμπειρίες των νέων *Länder*: «Τα συμβούλια των επιχειρήσεων, υποστηριζόμενα και καθοδηγούμενα από τα συνδικάτα σε συνεργασία με τα διοικητικά στελέχη, πασχίζουν να επεξεργαστούν αλληλέγγυα προγράμματα προορισμένα να εξασφαλίσουν την οικονομική επιβίωση, να συντηρήσουν τις εκκρεμείς θέσεις και να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων»¹⁴. Πράγματι καπιταλιστικές απόψεις επιβλήθηκαν στο χώρο των νέων *Länder*, καθώς και στις «επιτροπές απασχόλησης» που συστάθηκαν πρόσφατα. Δεν πρόκειται για εταιρείες που εγγνώ-

νται τη δράση και την εργασία στην επιχείρηση, αλλά για μια θεσμική κάλυψη που λογίζεται ότι εξασφαλίζει για κάποιο μεταβατικό διάστημα την καταβολή των μισθών και μια ορισμένη επιμόρφωση – παρόμοια με της Cassa Integrazione που, από πολλά χρόνια, επιτρέπει στην Ιταλία να συγκαλύπτει τις μαζικές απολύσεις. Όντως, μισθωτοί επιτροπών απασχόλησης γράφονται σε «λίστες αναμονής» περιμένοντας να γραφτούν στο ταμείο ανεργίας. Οι τεράστιες μετακινήσεις χρήματος που πραγματοποιήσε η Δυτική Γερμανία για να εξυγιάνει τις ανατολικές επιχειρήσεις θα προσέφεραν μια ιδεώδη αφορμή για να προβληθούν οι προτάσεις των συνδικάτων σχετικά με το ρόλο της επιχείρησης μέσα στη διαδικασία μετασχηματισμού της γερμανικής κοινωνίας. Αλλά οι οικονομικές ικανότητες και η διοίκηση της επιχείρησης δεν

επαρκούσαν τόσο από την πλευρά των επιχειρησιακών συμβουλίων της ανατολικής Γερμανίας όσο και από την πλευρά των γερμανών συνδικαλιστών ηγετών, ώστε να θεθούν τα αποφασιστικά ερείσματα για τη δημιουργία νέων ελπιδοφόρων επιχειρήσεων¹⁵.

Αν αναρωτηθούμε πάνω στις αιτίες που δεν αξιοποιήθηκε αυτή η ιστορική ευκαιρία, δεν μπορούμε να μη σκεφτούμε τις στενές σχέσεις που έχουν τα γερμανικά συνδικάτα με έναν ορισμένο τύπο διανοουμένων μετά την επιτυχία του κινήματος του '68, τα αποτελέσματα του οποίου έγιναν αισθητά ακόμα και στους μεγάλους θεσμούς. Δεν έχει ιδιαίτερη σημασία αν πρόκειται για «παραδοσιακούς» μαρξιστές ή για «εκσυγχρονιστές»: αυτοί οι διανοούμενοι ήταν γενικά «παραδοσιακοί» διανοούμενοι, με την έννοια ότι δεν σκέφτονταν να ασκήσουν έναν έλεγχο πάνω στην οικονομική σφαίρα της κοινωνίας, όπως είχε προφητεύσει ο Alvin Gouldner για τις ΗΠΑ της δεκαετίας του '70, διαβλέποντας μια νέα συμμαχία ανάμεσα στους διανοούμενους και στην τεχνολογική intelιγκέντσια. Επρόκειτο μάλλον –πέ-

ρα από ιδεολογικούς προσανατολισμούς– για διανοούμενους που ανήκαν ουσιαστικά στη σφαίρα των επιστημών του ανθρώπου και κυρίως πάσχιζαν να περιγράψουν και να ερμηνεύσουν τις οικονομικές διαδικασίες και, στο μέτρο του δυνατού, να «επιμορφώσουν την κοινή γνώμη προς μια κατεύθυνση ριζικά δημοκρατική, προσηκτικοί απέναντι στο γενικό συμφέρον και διορθώνοντας ορισμένες ανήθικες αδικίες»¹⁶. Όποια κι αν είναι η νομιμότητα μιας παρόμοιας θέσης, καταδείκνυε το χαρακτήρα ενός υπεύθυνου διαλόγου με την τεχνολογική intelιγκέντσια, η συνεργασία της οποίας ήταν η μόνη που θα μπορούσε να επιτρέψει έναν δημοκρατικό προσανατολισμό της οικονομικής διαδικασίας. Παράδοξη λογική: οι πιο συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με έναν δημοκρατικό προσανατολισμό της πολιτικής των επιχειρήσεων αποτελούν σήμερα το δεδομένο του καθολικού κοινωνικού δόγματος που τις μεταφέρει κατόπιν στα συνδικάτα¹⁷.

«Σύντροφοι, μην είστε τόσο ρομαντικοί»

Αναμφίβολα, το δυτικογερμανικό συνδικαλιστικό κίνημα θα είχε μεγάλο όφελος από μια συζήτηση με τις μικρές συνδικαλιστικές οργανώσεις των μικρών και των μεσαίων αυτοδιοικούμενων επιχειρήσεων οικολογικού και εναλλακτικού προσανατολισμού: έτσι θα είχε οδηγηθεί στο σημείο να επανεξετάσει και ίσως να διευρύνει την αντίληψή του για τη δημοκρατική δράση μέσα στους κόλπους της επιχείρησης. Αναμφίβολα πρέπει να ξεπεράσουμε την παραδοσιακή κρατιστική ιδεοληψία των συνδικάτων που επηρεάζονται από τη σοσιαλδημοκρατία. Αλλά αν ένας παρόμοιος διάλογος δεν έγινε ποτέ, η ευθύνη δεν βαρύνει τα συνδικάτα: υπεύθυνες είναι μάλλον ορισμένες επιφανείς προσωπικότητες του κόμματος των πράσινων (όπως ο Tomas Schmid ή ο Daniel Kohn-Bendit), έντονα εχθρικών προς τα συνδικάτα, που κυρίως έτειναν να βλέπουν σ' αυτά τους κληρονόμους του υπαρκτού σοσιαλισμού στην RFA. Αυτή η απουσία διαλόγου με τα συνδικάτα οδήγησε τους πράσινους (ίσως και να το είχαν) να υιοθετήσουν σήμερα, σε πόλεις όπως η Φρανκφούρτη, φιλελεύθερες οικονομικές θέσεις που άλλοτε υποστήριζαν οι φιλελεύθεροι δημοκράτες.

Συνολικά είναι εντυπωσιακό να διαπιστώνουμε πόσο δύσκολο είναι για τα συνδικάτα όπως και για τους διανοούμενους, να παραμείνουν πιστοί σε μια παράδοση που τους είναι απαραίτητη για να επανεπροσδιορίσουν την ενδεδειγμένη δράση μέσα στις επιχειρήσεις μιας βιομηχανικής κοινωνίας σε πλήρη μετασχηματισμό. Ποτέ η κοινωνική υποβάθμιση –αλλά και η αυτουποβάθμιση– των παραδόσεων της σχέψης δεν απέκτησε ένα τόσο μεγάλο μέγεθος όσο μέσα στις τάξεις της σημερινής γερμανικής αριστεράς. Η πολιτική της «ιερής ενότητας» των γερμανικών συνδικάτων μέσα στη διαδικασία της εθνικής ενοποίησης το επιμαρτυρεί.

Το 1993, ο Peter Glotz απήυθνε στην αριστερά αυτή την πολεμική ερώτηση: «Μπορεί κάποιος να φαντάζεται πραγματικά ότι ο Enrico Berlinguer θα είχε τη δυνατότητα να μετατρέψει ένα κομμουνιστικό κόμμα σε ένα σοσιαλ-δημοκρατικό κόμμα που θα βασιζόταν στο «σύστημα επιχειρήσεων» του Antonio Gramsci; [...] Η αριστερά δεν είναι ένα φιλοσοφικό σύστημα, αλλά ένας διακανονισμός μεταξύ οργανώσεων. Σύντροφοι, μην είστε τόσο ρομαντικοί, ενίοτε πρέπει να αναπτύσσουμε την “corporate identity” μιας οργάνωσης»¹⁸.

Πιθανώς δεν θα ήταν δυνατό να δημιουργηθεί στην Ιταλία ένα σοσιαλ-δημοκρατικό κόμμα με την ταμπέλα «Antonio Gramsci». Αλλά το «σύστημά» του για τις επιχειρήσεις όπως λέει ο Gotz, και κυρίως η άποψή του για τον οργανικό διανοούμενο θα μπορούσε να επιτρέψει να αντιτάξουμε στην μορφή του παραδοσιακού διανοούμενου τη μορφή του οργανικού διανοούμενου των συνδικάτων. Συχνά λημονούμε ότι, στον Gramsci, το παράδειγμα του οργανικού διανοούμενου ήταν ο επιχειρη-

ματίας (!), ένας ειδικός της κοινωνίας του οποίου η δράση και η πρωτοβουλία μπορούν να συνάψουν ένα δεσμό ανάμεσα στους διάφορους τομείς της κοινωνίας, έτσι ώστε τα συμφέροντα μιας επιμέρους ομάδας να φανούν σαν γενικά συμφέροντα. Για τον Gramsci, ο τύπος του παραδοσιακού διανοούμενου ενσαρκωνόταν από τον ταγό, δηλαδή από τον διανοούμενο που, πέρα από όλες τις μεταβολές της κοινωνίας, αποτελεί αναπόσπαστο μέλος της «άρχουσας τάξης», έτσι κι αν μέσα στους κόλπους αυτής της τάξης κατέχει μια θέση κυριαρχούμενου – για να χρησιμοποιήσουμε τον όρο του Bourdieu¹⁹. Υπ' αυτή την έννοια, ευκαίω θα ήταν, στη δύσκολη κατάσταση που αντιμετωπίζουν, τα γερμανικά συνδικάτα να επικαλεστούν μάλλον τους «επιχειρηματίες» παρά τους «ταγούς» για να λύσουν τα προβλήματά τους.

Μετάφραση από τα γαλλικά

Κωστής Παπαγιώργης

Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών

Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης

*Η Ursula Apitzsch είναι καθηγήτρια κοινωνιολογίας και πολιτικών επιστημών στο Πανεπιστήμιο Goethe της Φρανκφούρτης.

Ο Wolfgang Apitzsch, δικηγόρος στη Φρανκφούρτη, είναι ειδικευμένος στο εργατικό δίκαιο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Επθεώρηση *Liber*, τεύχος 25, Δεκέμβριος 1995.

2. Βλ. Claous Lohrlein, «Mitgliederentwicklung», στο Michael Kittner (επιμ.), *Gewerkschaften heute, Jahrbuch für Arbeitnehmertagen*, Κολωνία, 1995, σ. 87 κ.έ.

3. *Αυτόθι*, σ. 93.

4. Βλέπε Martin Kempe, «Über die Modernisierungsdebatte hinaus. Gewerkschaftspolitik in einer gespaltenen Gesellschaft», στο *Gewerkschaften heute*, ό.π. σ. 43.
5. Βλ. Wolfgang Kowalsky/Wolfgang Schroeder (επιμ.) *Linke, was nun?*, Βερολίνο, 1993.
6. Βλ. Cora Stephan, *Der Betroffenheitskult. Eine politische Sittengeschichte*, Βερολίνο, 1993.
7. Επ' αυτού, βλ. Pierre Bourdieu, «Vernunft ist eine historische Errungenschaft, Wie die Sozialversicherung», στη «Συνέντευξη του Pierre Bourdieu από τον Bernd Schwibs», *Neue Sammlung* 25/1995, σ. 376-394.
8. Βλέπε τις περιήψεις αναλύσεις του «Moral Economy» της αγγλικής εργατικής τάξης από τον E. P. Thompson, *The Making of English Working Class*, Λονδίνο, 1963.
9. Oskar Negt, *Lebendige Arbeit, enteignete Zeit. Politische und kulturelle Dimensionen des Kampfes um die Arbeitszeit*, Φρανκφούρτη, 1987, σ. 211.
10. Ursula και Wolfgang Apitzsch, «Bewußtsein von Recht und Gleichheit als soziale Schlüsselqualifikationen», στο «Wer in der Politik Verantwortung trägt, kann nicht bequem sein», *Festschrift für Georg Benz zum 70. Geburtstag*, Βερολίνο/Φρανκφούρτη/Αννόβερο, 1994, σ. 195 κ.έ.
11. Βλ. Industriegewerkschaft Metall (επιμ.), *Zur solidarischen Finanzierung der sozialen Einigung. Klausurtagung des Vorstandes am 9/10 Oktobers 1991*, Φρανκφούρτη, 1991, σ. 67 κ.έ.
12. Μια σύντομη αναφορά στην κατάσταση του κοινωνικού περιγύρου της παραδοσιακής επιχείρησης Zeiss της Ιένας είναι διαφωτιστική. Η φίρμα Zeiss, που απασχολούσε 70.000 μισθωτούς πριν από την ενοποίηση, είναι μια περίφημη επιχείρηση με μια ξεχωριστή ιστορία. Πριν από την αλλαγή του αιώνα, ο ιδρυτής της φίρμας Zeiss και ο φίλος του Ernst Abbe, που θα τον διαδεχτεί, δημιούργησαν το

μοντέλο ενός κοινωνικοποιημένου εργοστασίου μέσω ενός ιδρύματος που είχε ενσωματωθεί σε ένα σημαντικό πολιτισμικό πλαίσιο. Στο *Τι είναι η κοινωνικοποίηση*; το 1919, ο Karl Korsch αναφέρει την επιχείρηση αυτή σαν παράδειγμα, πιστοποιώντας έτσι ότι αυτό το πρότυπο είχε μεγάλο μέλλον. Η κατάσταση συνεχίστηκε και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην RDA. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ενοποίηση δεν αναζωπύρωσε αυτή την παράδοση. Η φίρμα και όλος ο πληθυσμός των περιχώρων καθώς και οι πολιτικοί της εκπρόσωποι πόνταραν σχεδόν ομόφωνα στην πολιτική τύχη του Lothar Späth. Το ίδρυμα Zeiss, που αντιμετώπισε τους κινδύνους 90 χρόνων ταραγμένης ιστορίας, δεν θα επιζήσει μετά την ενοποίηση και δεν δείχνει να εξηγείται ενάντια στη μοίρα του.

13. Βλ. Peter Glotz, *Die Linke nach dem Sieg des Westens*, Στουτγάρδη, 1992.

14. Walter Müller-Jentsch, «Gesellschaftliche Antworten auf den gesellschaftlichen Wandel» στο Wolfgang Kowalsky/Wolfgang Schroeder (επιμ.), *Linke, was nun?*, Βερολίνο, 1993, σ. 152.

15. Ειρωνεία της ιστορίας: η μόνη σημαντική βιομηχανική εγκατάσταση μετά τη γερμανική ενοποίηση αφορά μια επιχείρηση πληροφορικής οργανωμένη ως εταιρεία συνεργατών_ αυτή η φίρμα που απασχολεί περίπου 1500 εργαζόμενους δημιουργήθηκε στην περιοχή της παλαιάς RDA, αλλά στη νότια Γερμανία μετά από μακρές διαπραγματεύσεις ανάμεσα σε μια επιτροπή υψηλών τεχνικών αρμοδιοτήτων και το αμερικανικό καρτέλ Digital Equipment (DEC).

16. Wolfgang Kowalsky/Wolfgang Schroeder, ό.π., σ. 30.

17. Βλ. Friedhelm Hengsbach, «Demokratiefähige Marktwirtschaft», *αντόθι*, σ. 93.

18. Peter Glotz, «Odysseus am Mast», στο Kowalsky/Schroeder (επιμ.), ό.π., σ. 72.

19. Pierre Bourdieu, *Satz und Gegensatz. Über die Verantwortung des Intellektuellen*, Βερολίνο, 1989, σ. 30 κ.έ.

